

DR. NAGY GYULA*:

A KIBŐVÜLT EURÓPAI UNIÓ: GAZDASÁGI KÖZELEDÉS VAGY SZÉTFEJLŐDÉS

2004. május elsejétől 25 tagállamra bővült az Európai Unió, és gyökeresen új kihívásokkal kénytelen szembenézni. A regionális fejlettségi különbségek minden egyes tagfelvételt követően felmerültek, ezért az integrálódás elmélyítése érdekében a felzárkóztatás és a közös stratégia egyidejű feladatként fogalmazódott meg. Eddig azonban még soha ennyi új tag egyidejű felvételére nem került sor az Unió történetében, és még soha ekkora fejlettségbeli különbségekkel nem volt kénytelen megbirkózni, mint amit az éppen csak a piacgazdaság útjára lépett közép- és kelet-európai országok jelentenek. Egy megosztott, a világméretű erőviszony átrendeződésben mindinkább lemaradó, a globalizációs kihívásokat egyre nehezebben megválaszolni képes Európai Unió az európai egység (politikai, gazdasági, piaci értelemben egyaránt) helyreállításával kívánta felvenni a versenyt. Az új tagok azonban még súlyosabb problémákkal kénytelenek szembenézni: belső fejlődésük, az uniós felzárkózás és a globalizáció követelményeit egy időben kell teljesíteniük. A tagállamok egymáshoz való közeledése, a gazdasági konvergencia sikere nélkül azonban az integrációs szervezet globális versenypozíciója sem fog javulni, sőt, magának az Európai Uniónak a jövője kerül veszélybe, ha ezt a kettős kihívást nem lesz képes hatékonyan menedzselni.

BEVEZETÉS, ELŐZMÉNYEK

A Maastrichti Szerződés új lendületet és távlatot adott az Európai Uniónak a Gazdasági és Monetáris Unió (GMU) programjának meghatározásával, amelyet három lépcsőben terveztek végrehajtani. Az első szakaszban (1990 és 1993 között) a folyó fizetések és tőke mozgások liberalizálásának végrehajtását irányozták elő, a másodikban, 1994-től a közös monetáris politika feltételeinek megteremtése került a középpontba, amelyhez szigorú konvergencia követelményeket rendeltek. A harmadik szakasznak 1999-től kellett volna megkezdődnie, de a konvergencia-kritériumok teljesítésével kapcsolatos problémák miatt az Európai Tanács madridi csúcsertekezlete (1995. december) kénytelen volt módosítani az ütemezést.

Az új menetrend szerint az első szakasz (1998. január 1. – 1999. január 1.) során döntöttek a GMU résztvevőiről, az Európai Központi Bank (EKB), és a Központi Bankok Európai Rendszerének (KBER) létrehozásáról, valamint megállapították az egyes tagállamok valutáinak a többi valutához viszonyított bilaterális átváltási arányát. A második szakaszban (2002. január elsejéig.) véglegesen rögzítették a GMU-ban résztvevő valuták euróval szembeni átváltási arányát, ettől kezdve a közös valuta számlapénzként funkcionált, a monetáris politika irányítását pedig átvette az EKB. A harmadik szakaszban, 2002. július elsejéig tervezték véghezvinni a nemzeti valuták euróval történő felváltását. Ez a pénzcseré azonban a tervezettnél hamarabb, már 2002. február 28-án befejeződött.¹

A gazdasági és monetáris unió elérését, a gazdasági fejlődés harmonizációját szolgáló ún. konvergencia-kritériumok az árstabilitás biztosítása végett szigorú inflációs korlátokat írtak elő az árszínvonal alakulására. A fenntartható költségvetési pozíció érdekében megszabták az államháztartás hiányának, valamint az államadósságnak a mértékét. Az árfolyam-stabilitás követelményének oly módon kívántak megfelelni, hogy a tagállamok valutaárfolyamainak piaci ingadozásait korlátok közé szorították. A piaci integrációban elért konvergencia

* A szerző a Modern Üzleti Tudományok Főiskolájának docense

¹ Losonczi Miklós: Az Európai Unió Rómától Budapestig, Tri-Mester, Tatabánya, 2005. 71-75. oldal alapján

tartóssága – a befektetői várakozásokat jelző – hosszú távú kamatlábak kiegyenlítésére vonatkozó követelményben tükröződik.

Az Európai Tanács amszterdami csúcsértekezletén, 1997. júniusában elfogadták a Stabilitási és Növekedési Paktumot, amely a kritériumok közül a nemzeti hatáskörben maradt fiskális politikában a költségvetési fegyelem erősítését és kikényszerítését volt hivatott biztosítani. A korábbi árfolyam-rendszereket 1999-től felváltó ERM-II pedig azt az intézményi keretet jelentette, amely a Gazdasági és Monetáris Unióból távol maradt tagállamok, illetve az EU-hoz csatlakozni kívánó országok felkészítését szolgálta az árfolyam-politikai együttműködés feltételeinek megteremtésével.

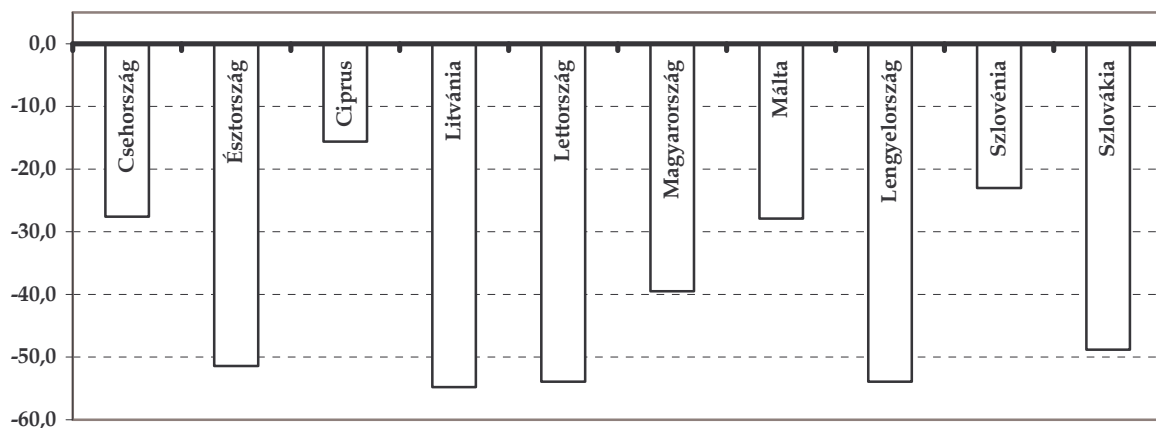
Az Európai Unióba 2004-ben felvett tíz új tagország – köztük Magyarország – nem nyert automatikus bebocsátást a GMU-ba, ehhez a belépést megelőző két év során teljesíteni kell a szigorú konvergencia kritériumokat, illetve meg kell felelni az ERM-II árfolyam-mechanizmus feltételeinek. Ez azt jelenti a gyakorlatban, hogy az új tagoknál a legkorábbi euró-bevezetés 2007-től válik lehetővé.

A KONVERGENCIA KRITÉRIUMOK ALKALMAZÁSÁNAK ELVEI

A gazdasági és monetáris integrálódás elősegítésére elfogadott kritériumok alkalmazása során az EU nem tesz különbséget a régi és az új tagállamok között. Egyenlő mércével méri a gazdasági fejlettség szempontjából nagyon is eltérő teljesítményű országokat. (1. ábra)

1. ábra

Az egy főre jutó GDP százalékos eltérése az EU átlagától az új tagállamokban 2003-ban

Megjegyzés: folyó áron, OECD vásárlóerő paritáson, Eurostat, OECD és ECB számításai

Forrás: ECB Statistics Pocket Book, May 2005

A tagállamoknak a különféle kritériumterületeken felmutatott eredményei azonos súllyal esnek latba a megítélés során.

Az előírások egységes alkalmazása azt is jelenti egyúttal, hogy nem kezelhetők szelektív módon. Úgy kell tekinteni őket, mint koherens, egymással logikusan összefüggő követelményrendszert, amelyet az EMU-tagság érdekében az egyes országoknak minden elemében teljesíteniük kell.

A maastrichti kritériumoknak való megfelelés követelménye ráadásul nem egy időpontra szól, hanem tartós, hosszú távú elvárás, amelynek teljesülését az EKB folyamatosan figyeli és kétévenként közreadott konvergencia jelentésében értékeli.²

A MAASTRICHTI GAZDASÁGI KONVERGENCIA KRITÉRIUMOK

A követelményrendszer egyik talpköve az *árstabilitás fenntartása*, ami azt jelenti, hogy egy adott tagállamban az árszínvonal emelkedés az infláció szempontjából három legjobban teljesítő tagország átlagát legfeljebb 1,5%-ponttal haladhatja meg.³ Az inflációt a tagállamok harmonizált fogyasztói árindexeinek (HICP) segítségével mérik.

A gazdasági konvergencia elmélyítése szempontjából nagyon lényeges az államok költségeinek szigorú korlátok közé szorítása, a *költségvetési fegyelem* fenntartása.⁴ A konvergencia kritériumnak ezen a területen akkor felel meg egy tagország, ha nem áll az ún. túlzott hiány esetén követendő eljárás hatálya alatt.⁵

Praktikusan ez azt jelenti, hogy az éves költségvetési hiánynak a GDP-hez viszonyított aránya nem haladhatja meg a 3 százalékot, az államadósság pedig nem lépheti túl a GDP 60 százalékát.

A hosszú távú kamatlábak harmonizálása érdekében a kötelező referenciaérték meghatározásánál az árstabilitás terén legjobb eredményt felmutató három tagország nominális hosszú távú kamatlábainak átlagát vették alapul.⁶ Ezt az egyes országok kamatlábai, amelyeket a hosszú lejáratú államkötvények, vagy hasonló lejáratú értékpapírok kamatlábaival mérnek, legfeljebb két százalékponttal haladhatják meg.

Az Európai Unióba belépett, és a GMU harmadik szakaszában részt venni kívánó tagállamok – országonként eltérő mértékű derogáció mellett – az euró bevezetésére tettek vállalást.⁷ A közös valuta bevezetését, az euró-zónához való csatlakozást az EMR-II a nemzeti valutáik árfolyamát érintő követelmények teljesítéséhez köti.⁸

Az EMR-II az árfolyamok olyan multilaterális rendszerét jelenti, amely az egyes valutáknak az euróval szembeni jegybanki középárfolyama körül ± 15 százalékos ingadozást tesz lehetővé. A középárfolyamot és az ingadozási sávokat érintő döntéseket a tagállamok és az EKB kölcsönös megállapodás keretében hozzák meg. A részvétel feltétele az, hogy egy tagállam a belépést megelőző két évben megfeleljen az EMR-II előírásainak.⁹

A GAZDASÁGI KONVERGENCIA ÁLLAPOTA A KRITÉRIUMOK TELJESÜLÉSÉNEK TÜKRÉBEN

Az árstabilitás

Az árstabilitásra vonatkozó referenciaérték az EKB konvergencia jelentése szerint a 2004 augusztusát megelőző 12 hónapban *2,4 százalék*¹⁰ volt. Ezt úgy számolták ki, hogy a három

² Eddig az EKB 1998, 2000, 2002 és 2004 évben tett közzé jelentést a gazdasági konvergencia alakulásáról

³ Consolidated Version Of The Treaty Establishing The European Community (in: Official Journal C325, 24 December 2002) 121. cikk (1) bekezdés első francia bekezdése (a továbbiakban: Szerződés)

⁴ Szerződés: ugyanezen pontjának második francia bekezdése

⁵ Szerződés 104. cikke, valamint részletesebben a Stabilitási és Növekedési Paktumhoz tartozó 1467/97/EK tanácsi rendelet előírásai

⁶ Szerződés 121. cikk (1) bekezdés negyedik francia bekezdése

⁷ Dánia és az Egyesült Királyság a Szerződéshez csatolt jegyzőkönyvben rögzítette a GMU harmadik szakaszából (az euró bevezetéséből) történő távolmaradását

⁸ Szerződés 121. cikk (1) bekezdés harmadik francia bekezdése

⁹ A Szerződés 121. cikkében említett konvergencia kritériumokról szóló jegyzőkönyv 3. cikkelye szerint az a feltétel, hogy: „egy tagállam a vizsgálatot megelőző legalább két éven keresztül komoly feszültségek nélkül az Európai Monetáris Rendszer árfolyam-mechanizmusa által előírt normál ingadozási sávokon belül maradt ... saját kezdeményezésére nem értékelte le valutájának bilaterális középárfolyamát valamely más tagország valutájával szemben.”

¹⁰ Európai Központi Bank – 2004. évi konvergenciajelentés, 14. oldal

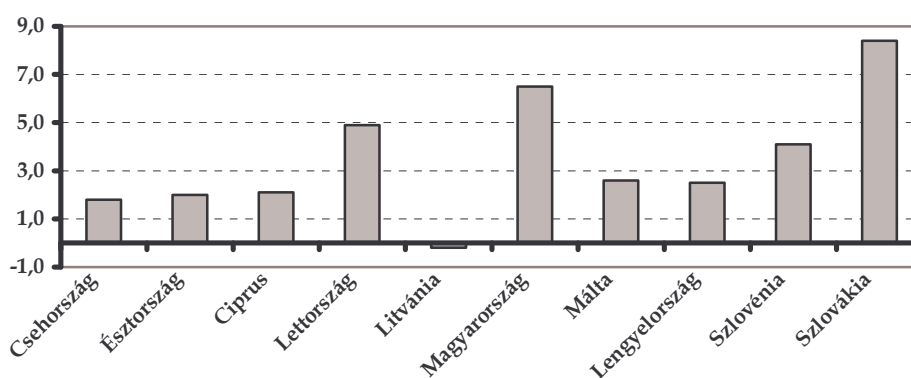
legalacsonyabb inflációjú EU-tagország (Finnország, Dánia, Svédország) átlagának értékéhez 1,5 százalékpontot hozzáadtak.

Az euró-zóna országainak inflációs teljesítményeit vizsgálva elmondható, hogy az EU hosszú ideje kiemelten kezelte az infláció elleni küzdelmet. Ennek köszönhetően a térségben az árstabilitás nemzetközi összehasonlításban is jónak volt mondható. Az euró-zónába tartozó országok harmonizált fogyasztóiár-indexe 1996-2000 közötti időszakban átlagosan 1,6 százalékkal növekedett. Ez az ezredfordulót követően napjainkra 2,1-2,3%-ra kúszott fel¹¹, ami elmarad Japán deflációs adataitól (a szigetországban a fogyasztóiár-index 2001-2003 között rendre 0,7-0,9-0,3 százalékponttal csökkent), de még így is valamivel jobb, mint az USA hasonló mutatója.¹²

2. ábra

Az infláció alakulása az új tagállamokban 2004-ben

(Átlagos éves változás %-ban)

Megjegyzés: A referenciaérték 2,4%, 2003. szeptembere és 2004. augusztusa közötti időszakra vonatkozik

Forrás: Európai Központi Bank – 2004. évi konvergenciajelentés

Az újonnan csatlakozott tagállamok közül Lengyelország és Málta megközelítette ugyan az árstabilitásra előírt referenciaértéket, de valamelyest mégis túllépte. Szlovénia, Lettország, Magyarország és Szlovákia viszont nem tudta teljesíteni az inflációs elvárást. Szlovéniában évről-évre csökkent az árszínvonal, és már csak 0,2%-ponttal maradt el a referenciaértéktől, hazánk és a másik két tagállam esetében viszont hullámzó tendencia érvényesült, az infláció a mérséklődést követően ismét meglódult. Csehország, valamint Litvánia és Észtország egyaránt teljesítette az uniós előírást, de az infláció volatilitása mindegyik országban viszonylag magas volt. Litvánia dezinflációs adatait az EKB jelentése specifikus tényezőkre vezeti vissza, és fenntarthatóságát a fiskális konszolidációtól teszi függővé.

Kétségtelenül, az újonnan csatlakozott országokban is jelentősen mérséklődött az infláció. Ugyanakkor az euró-zóna átlagát lényegesen meghaladó – Magyarország és Lengyelország esetében 1996-2000 között átlagosan 15,1 és 11,0%-os – árszínvonal emelkedést nem egyszerű leszorítani az uniós átlag körüli értékre.

¹¹ ECB Statistics Pocket Book, April 2005

¹² EKB Havi jelentés, 2005. március

A fenntartható költségvetési pozíció

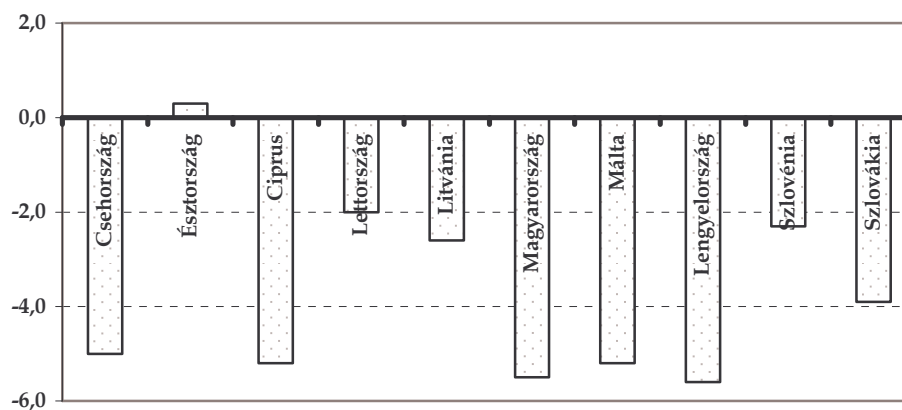
A maastrichti konvergencia kritérium az (ESA95 szerinti¹³) államháztartási hiányt a GDP 3%-ában az államháztartás bruttó adósságát pedig a GDP 60%-ában jelölte meg.

Az euró-övezet tagállamainak átlagos államháztartási deficitje 1997-től mindvégig alatta maradt ennek a küszöbértéknek. A legjobban 2003-ban közelítette meg, ekkor 2,7%-ot tett ki. Ugyanakkor négy ország a hiány mértéke miatt *túlzott deficit helyzetbe került*. Különösen Görögország esetében súlyos ez az állapot, mert lényegében 1997 óta minden évben legalább 1%-ponttal a megengedett érték fölé került. A hiány mértéke 2003-ban a GDP 5,2%-ára kúszott fel, és a 2004-es költségvetési évre elérte a 6,1%-ot. Hollandiával szemben 2004. júniusában vezették be az ún. túlzott hiány eljárást a referenciaérték túllépése miatt, de a Bizottság a javuló teljesítmények alapján idén javasolta ennek megszüntetését.¹⁴ A két legnagyobb tagállam, Németország (3,8%) és Franciaország (4,2%) is három egymást követő évben túllépte a megengedett küszöbértéket, és 2004-ben is csak 3,7%-ra sikerült levinniük a GDP-arányos államháztartási deficit mértékét. Finnország ugyanakkor 2000 óta minden évben jelentős – igaz, csökkenő arányú – többlettel zárt, ami 2000-ben meghaladta a 7%-ot, de még tavaly is 2,1%-os volt. Belgium az elmúlt öt évben szintén szufficites volt, bár ez inkább egyensúly-közeli államháztartási egyenleget jelentett. Írország – 2002 kivételével – ugyancsak ebbe a körbe tartozik az államháztartási egyensúly terén mutatott teljesítményével.¹⁵

Az új EU-tagállamok államháztartási pozícióit vizsgálva, a kép nem sokkal kedvezőbb, jelenleg hat országban áll fenn túlzott hiány. 2001 óta a balti-államok mindegyike, valamint Szlovénia egyértelműen a referenciahatáron belül teljesített, Észtország minden évben többlettel zárt, de Litvánia (0,5%), Lettország (2,5%), és Szlovénia (1,9%) tavalyi deficitértékei is megfeleltek a kötelező kritériumnak.

3. ábra

Az új tagállamok államháztartási egyenlege 2004-ben

Megjegyzés: A referenciaérték -3%, 2003-ra vonatkozik; többlet (+), hiány (-)
Forrás: Európai Központi Bank – 2004. évi konvergenciajelentés

Csehország államháztartási hiánya viszont 2001-ben és 2002-ben kétszeresen, 2003-ban pedig majdnem négyszeresen (11,7%) múlta felül a megengedett mértéket. Ezt tavaly nagyon radikálisan lecsökkentették a referenciaértékre. Lengyelország az utóbbi két évben növekvő, Magyarország és Szlovákia ugyan csökkenő, de a 3%-os GDP-arányos deficitet jelentősen

¹³ Az ESA95 a tagállamok gazdasági teljesítményeit egységes statisztikai módszertan alapján, eredményszámlák európai rendszere

¹⁴ www.europa.eu.int/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/05/568format=HT

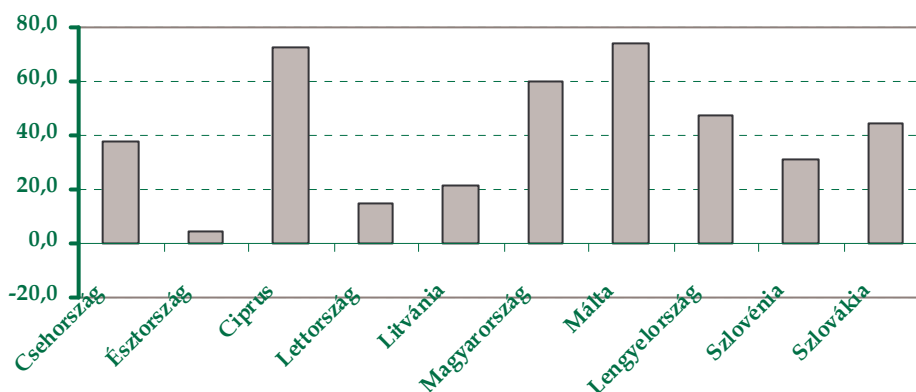
¹⁵ ECB Statistics Pocket Book, April 2005

meghaladó adatokkal rendelkeznek. 2004-ben a lengyel államháztartási hiány közel öt, a magyar 4,5%, a szlovák pedig 3,3% volt. Tavaly Málta túlköltekezése volt a legnagyobb arányú (5,2%), jóllehet egy év alatt a felére szorította vissza a deficit arányát, de Ciprus hullámzó teljesítményei, és 4,2%-os legutóbbi adata is arra utal, hogy a költségvetési konszolidáció még elégtelen mértékű. Ahhoz, hogy a Stabilitási és Növekedési Paktumban előirányzott egyensúly közeli, vagy szufficites költségvetési egyenleg tartósan teljesíthető legyen, további szigorú fiskális intézkedésekre, a konszolidációs programok következetes végrehajtására van szükség.

4. ábra

Az államháztartás bruttó adóssága az új tagállamokban

Megjegyzés: A referenciaérték 60%, 2003-ra vonatkozik.

Forrás: Európai Központi Bank – 2004. évi konvergenciajelentés

A 3%-os GDP-arányos deficit előírás mellett, a fenntartható államháztartási pozíció kettős követelményének másik eleme az, hogy az államadósság mértéke legfeljebb a GDP 60%-a lehet. Ezen a téren az euró-zóna országai közül Görögország, Olaszország, és Belgium kirívóan rosszul teljesített, 2000-2004 között a 60%-os referenciaértékkal szemben 100 százalékot meghaladó értékeik voltak, amelyek alig mutattak csökkenést.¹⁶ Ehhez képest Németország, Ausztria és Franciaország közel azonos, 64-65%-os, és Portugália némileg alacsonyabb adatai lényegesen jobbnak minősíthetők. A minden szempontból kivételnek tekinthető Luxemburg (5,3%) mellett Írország (32,1%), és Finnország (45,6%) rendelkezik a GDP-hez viszonyított legalacsonyabb államadóssággal. A hollandok, spanyolok is bőven, mintegy 5-10 százalékponttal a határérték alatt vannak.

Az Európai Unió újonnan csatlakozott tagállamai az eladósodottság szempontjából lényegesen jobban állnak. Málta (75%) és Ciprus (71,9%) kivételével 2001 és 2004 között mindegyik ország képes volt a 60%-os referenciaértéken belül maradni.¹⁷ A balti államok, különösen Észtország (5,4%), és Szlovénia teljesítettek a legjobban, a referenciaérték harmadát, felét sem érték el. Lengyelország és Szlovákia a tavalyi évben egyaránt 43,6%-ot tudott felmutatni, és Magyarország (57,6%) is teljesítette az adósságra vonatkozó konvergencia kritériumot. Ezt a viszonylag kedvező statikus állapotot azonban beárnyékolja, hogy több tagországban a GDP-arányos adósság növekszik, és strukturális jellegű költségvetési deficittel párosul.

A hosszú távú kamatlábak harmonizálása

A konvergencia követelmény 6,4%-os értékének megállapításakor – a 2004 augusztusát megelőző év – finn, dán és svéd gazdaság hosszú távú kamatlábait vették alapul. A

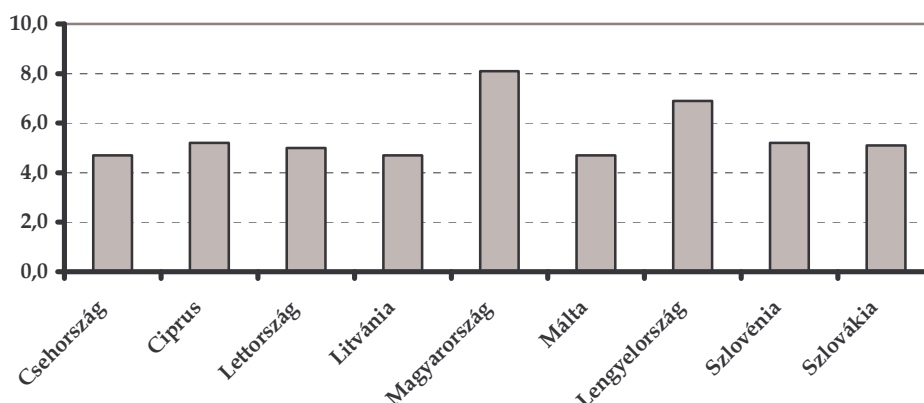
¹⁶ EKB Havi jelentés, 2005. március

¹⁷ ECB Statistics Pocket Book, April 2005

kiszámítása úgy történt, hogy a három ország 10 éves államkötvényeinek hozamait átlagolták, majd két százalékponttal megnövelték.

5. ábra

Hosszú távú kamatlábak az új tagállamokban

Megjegyzés: A referenciaérték 6,4%, 2003. szeptembere és 2004. augusztusa közötti időszakra vonatkozik

Forrás: Európai Központi Bank – 2004. évi konvergenciajelentés (Észtországra nem közölt adatot)

Az euró-övezet tagországai ennek a maastrichti konvergencia kritériumnak kivétel nélkül eleget tettek. A legalacsonyabb és a legmagasabb hosszú távú kamatlábbal rendelkező ország között a *kamatdifferencia nem érte el a 30 bázispontot*, így bőven alatta maradtak a 6,4%-os referenciaértéknek. A tízéves államkötvények kamatlába az euró-övezetben folyamatosan mérséklődött, 2005. februárjában az átlagértéke már 3,62%-os szinten állt. Ez több mint 50 bázisponttal alacsonyabb, mint az USA-é, igaz, Japán 1,4%-os mutatóját meg sem közelítette.¹⁸

A hosszú távú kamatlábak kritériumának a vizsgált időszakban csak Lengyelország (6,9%), valamint Magyarország (8,1%) nem tudott megfelelni, a többi újonnan csatlakozott állam teljesítette az ezzel kapcsolatos elvárást. A tízéves államkötvények kamatlábai – némi változékonyságot követően – az elmúlt év második felétől ezekben a tagállamokban is tartósan lefelé moztak, aminek eredményeként 2005. márciusában a lengyel kamatláb már csak 5,55%-os volt, a magyar pedig – mind között még mindig a legmagasabb – 6,83%-os értéket mutatott.¹⁹

Az árfolyam-stabilitás alakulása

Az Európai Unió ERM-II árfolyam-mechanizmusa az euróval szemben rögzített középárfolyamok körül $\pm 15\%$ -os ingadozási sávot jelöl ki. A konvergencia kritérium szerint az adott országnak „*két éven keresztül komoly feszültségektől mentesen*”²⁰ kell részt vennie az ERM-II-ben, és valutája árfolyamát a lebegtetési sávon belül tartani. Dánia mellett 2004-ben Észtország, Litvánia, és Szlovénia vált résztvevőjévé a rendszernek. Valutáik árfolyama szorosan a középárfolyam körül ingadozott, vagyis megállapítható, hogy a sávon belül maradást könnyedén, de az árfolyam-stabilitásra vonatkozó előírásokat is különösebb

¹⁸ EKB Havi jelentés, 2005. március

¹⁹ ECB Statistics Pocket Book, May 2005

²⁰ EKB 2004. évi Éves jelentés

feszültségektől mentesen képesek voltak teljesíteni. Legutóbb Lettország (egyoldalúan $\pm 1\%$ -os ingadozási sávot vállalt), Málta (a $\pm 15\%$ -os sáv mellett egyoldalúan kötelezte magát, hogy a líra árfolyamát az euróval szemben megállapított középárfolyamon tartja) és Ciprus csatlakozott az ERM-II-höz.²¹

Az euró-övezeten kívüli tagállamok valutái közül Lettország pénze, a lat mintegy $3,5\%$ -kal gyöngült az euróhoz képest. A máltai líra, a ciprusi font, valamint a svéd korona lényegében stabil maradt, a többi ország fizetőeszköze viszont erősödött az euróval szemben. A legnagyobb mértékben, $16,2\%$ -kal a lengyel zloty értékelődött fel, a szlovák és a cseh korona 8 , illetve $7,8\%$ -kal, a forint pedig $7,6\%$ -kal lett erősebb.

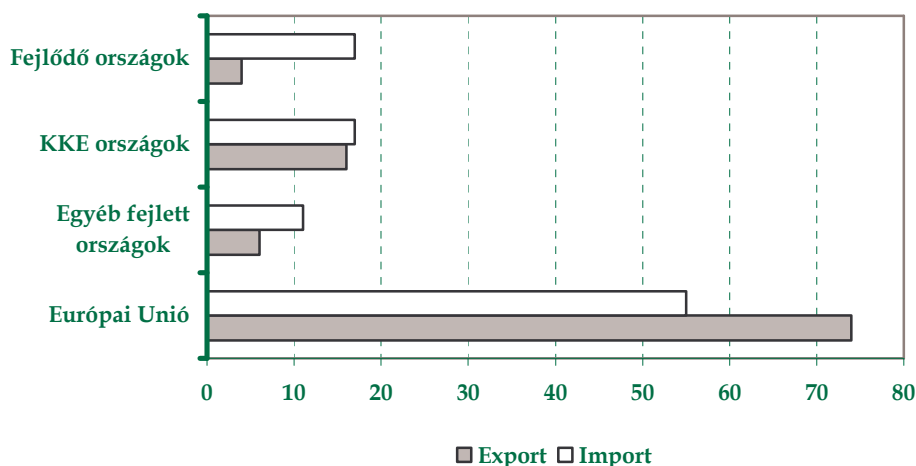
MAGYARORSZÁG KONVERGENCIA TELJESÍTMÉNYE

Néhány megfontolás

A 2004. május 1-jei csatlakozást megelőző években, különösen az EU-val történő felvételi tárgyalások időszakában, Magyarország számos vonatkozásban élenjárónak minősült a többi beocsátásra váró országhoz képest. Az integrációs érettség tekintetében előttünk járó Szlovénia, és a gazdasági, politikai jelentősége miatt megkerülhetetlen Lengyelország mellett hazánk számíthatott a legnagyobb eséllyel az első lépcsőben való csatlakozásra. A sikeres politikai rendszerváltozás nyomán kiépült demokratikus berendezkedés, a privatizációval átalakult tulajdonviszonyok, a piacgazdaság és intézményrendszerének gyors ütemű kiépülése hozzájárult Magyarország tőkevonzó képességének javulásához. Az uniós csatlakozást megelőző évben a magyar kivitel közel háromnegyede az EU-tagországokba irányult, a behozatalnak pedig 55% -a származott ebből a térségből (6. ábra).

6. ábra

A magyar külkereskedelem alakulása országcsoportok szerint 2003-ban
(Százalékban)

Forrás: KSH Külkereskedelmi termékforgalom 2003, Budapest, 2004

Az Európai Unió kibővülése azonban nem kizárólag az integrációs alkalmasság/érettség/felkészültség követelményrendszere alapján történt, hanem egyfajta összeurópai politikai racionalitás mentén. Az EU ennek jegyében egyidejűleg tíz országot fogadott a tagjai közé, az integráció elmélyítésének, a gazdasági fejlettségi különbségek felszámolásának a követelményét így időben kénytelen volt későbbre tolni. A gazdasági

²¹ ECB Press Release, 2005. április 29.

konvergencia kritériumokat kiterjesztette az új tagállamokra is, amelyek nyilvánvalóan csak egy idő elteltével lesznek képesek ezeknek a követelményeknek a teljesítésére. Az EU-ba *de jure* teljes jogú tagként beocsátást nyertek, ugyanakkor a *de facto* gazdasági egyenjogúság eléréséhez még hosszú út vezet.

Magyarországnak az elmúlt években a velünk együtt csatlakozott országok többségével szemben tapasztalható relatív és abszolút értelemben vett pozícióvesztése (ami pl. a konvergencia követelmények teljesítése terén való elmaradásban, vagy a verseny- és tőkevonzó képesség romlásában mutatkozik meg) nem a tömeges tagfelvétel miatti csalódottságból fakadt. Az oka nem is az, hogy az integrációs felkészültségbeli különbségeket, és az itt meglévő többleteljesítményünket az EU politikai érdekei felülírták. A probléma gyökerei a magyar gazdaság strukturális természetű bajaiban keresendők. A külső és belső egyensúly megbomlására, a versenyképesség folyamatos romlására, a fiskális konszolidáció elégtelenségére, a munkanélküliségre, a demográfiai helyzet kedvezőtlen alakulására, a nagy elosztó rendszereket érintő reformok megrekedésére vezethetők vissza.

1. táblázat

A konvergencia-kritériumok teljesülése az euró-övezeten kívüli tagországokban 2004-ben

Ország	HICP-infláció	Hosszú távú kamatláb	Államháztartási hiány a GDP %-ában	Államháztartás bruttó adóssága a GDP %-ában
Referenciaérték	2,4%	6,4%	-3%	60%
Cseh Köztársaság	+	+	-	+
Észtország	+	+	+	+
Ciprus	+	+	-	-
Lettország	-	+	+	+
Litvánia	+	-	+	+
Magyarország	-	-	-	+
Málta	-	+	-	-
Lengyelország	-	-	-	+
Szlovénia	-	+	+	+
Szlovákia	-	+	-	+
Svédország	+	+	+	+

(+) teljesült (-) nem teljesült

A 2004. évi adatok a 2003. szeptember és 2004. augusztus közötti időszakra vonatkoznak

Forrás: Európai Központi Bank – 2004. évi konvergenciajelentés, 23. oldal

Ha megvizsgáljuk hazánk teljesítményeit az uniós konvergencia kritériumok tükrében, akkor egyáltalán nem tűnik akadémikus vitának az euró bevezetésének időpontja körül az elmúlt év során dúlt „számháború”. Az ERM-II, mint egyfajta előszoba a Gazdasági és Monetáris Unió harmadik szakaszához, a közös monetáris politika és az euró bevezetésének megvalósításához, feltételezi a maastrichti konvergencia követelmények biztonságos és hosszabb távú teljesítését. Lehet ugyan vitatni, hogy ez a kritériumrendszer túlságosan is

magasra állította a mércét, amit az is jelez, hogy főleg a fenntartható költségvetési pozíció tekintetében, még a legfejlettebb tagországok sem tudnak ennek megfelelni. Azt is lehet elemezni, hogy vajon nem mér-e az Unió kettős mércével, nem elnézőbb és megértőbb-e az euró-övezet tagállamai iránt. A túlzott deficit eljárás Németországgal és Franciaországgal szembeni megindítása, a szankciók kilátásba helyezése, majd elvetése kapcsán felvetődhet, hogy – Orwell Állatfarmjának mintájára – lehet, vannak egyenlőbbek az egyenlők között. Talán még közgazdaság-elméleti alapon is megkérdőjelezhető, hogy miért pont a GDP 3%-ában kell megszabni az államháztartás lehetséges deficitjét, és vajon a piacgazdasági átalakulás folyamatában lévő országok esetében nem okoz-e ennek teljesítése aránytalanul nagyobb károkat a gazdasági növekedés, a termelő infrastruktúra fejlesztése, a versenyképesség javítása terén.

Magyarország formálisan még nem csatlakozott az ERM II rendszerhez, ezért egyelőre az egyes konvergencia kritériumoknál mért teljesítményei nem többek, mint jelzések. A különféle referenciaértékek tartós teljesítése azonban a magyar integrációs stratégia eredményessége szempontjából *megkerülhetetlen peremfeltétel és egyúttal kritikus sikertényező* is. A 2. táblázat a magyar gazdaság fejlődését jellemző fontosabb mutatókat foglalja össze.

2. táblázat

	Főbb makrogazdasági mutatószámok (%)					
	2000	2001	2002	2003	2004	2005*
GDP növekedése	5,2	3,8	3,5	3,0	4,0	3,5 – 4,0
Infláció	10,0	9,1	5,2	4,7	6,8	3,5 – 4,0
Folyó fizetési mérleg egyenlege a GDP %-ában	-8,6	-6,2	-7,2	-9,0	-8,9	-7,2 – (-7,5)
Államháztartás egyenlege a GDP %-ában	-3,0	-4,4	-9,2	-6,2	-4,5	-3,6 – (-4,4)
Munkanélküliségi ráta	6,4	5,7	5,8	5,9	6,1	6,1 – 6,3

* PM előrejelzés

Forrás: MNB Statisztika

Az áralakulás

A magyarországi fogyasztói árak növekedése az elmúlt tíz évben folyamatosan mérséklődött, de az infláció csak 2001-ben vált egyszámjegyűvé. Az árstabilitásra vonatkozó uniós konvergencia előírás 2004-ben 2,4% volt, amit – az előző évi 4,7%-os inflációhoz képest némileg meglődült – 6,8%-os hazai áremelkedés még mindig 2,8-szeresen meghaladt. A közel egy évtizeddel ezelőtt, 1996-ban mért 23,5%-os inflációt az ezredfordulóra sikerült kerekén 10%-ra leszorítani, de világosan látszik, hogy ennek további felezése, és főleg 3% alá vitele minden eddigénél nagyobb erőfeszítést igényel, és a jegybank ezt állította monetáris céljainak élére.

A monetáris politika az árstabilitást az inflációs célkövetés rendszerének alkalmazásával kívánta elérni. Az államháztartásnak a forint értékállóságát veszélyeztető túlköltekezését, az erőteljes bérkiáramlást okozó expanzív bérpolitika következményeit az MNB kiugróan magas jegybanki alapkamat alkalmazásával igyekezett ellensúlyozni, ami a forint erősödését eredményezte. A jegybanknak ez a politikája az árstabilitás szempontjából hozott eredményt, ugyanakkor a gazdasági növekedésre, valamint a költségvetési összefüggésekre csak korlátozottan volt tekintettel.

A kormányzat 2004 végén aktualizált konvergencia programja²² az áremelkedés ütemével úgy számolt, hogy fokozatosan csökkenve közelíti meg a 2008-ra kitűzött 3% körüli szintet (ez

²² Magyarország aktualizált konvergencia programja 2004–2008, Budapest, 2004. december 14., 11. oldal

felette van a jelenlegi referenciaértéknek). A tavalyi év végén, illetve 2005 elején tapasztalt, a vártnál gyorsabb árszínvonal mérséklődés figyelembevételével az „*inflációs előrejelzés 3,5-4% körüli éves átlagot tartalmaz*”²³ az idei évre. Amennyiben nem lépnek fel egyidejű, és egymást erősítő kedvezőtlen hatások a nemzetközi áralakulásban (elsősorban az olajár emelkedése), valamint a nemzetközi pénzügyi folyamatokban (euró/dollár keresztárfolyam), a konvergencia programban felvázolt makrogazdasági pálya alapján az Unió kritériuma tartható lesz.

Az államháztartás hiánya és az eladósodottság

Az Európai Unió elszámolási rendszere – ESA95 – szerinti államháztartási hiány Magyarországon 2004-ben elérte a GDP 4,5%-át, ami épp másfélszerese a maastrichti referenciaértéknek. Hazánkon kívül az EU-tagállamok közül további kilenc ország lépte túl a deficit 3%-os küszöbét, és emiatt ún. *túlzott hiány eljárás* alatt állnak. Ez azt jelenti, hogy az állami pénzügyek fenntartható pozíciója érdekében meg kell szüntetniük az államháztartás túlzott mértékű deficitjét.

Az Ecofin²⁴ elfogadta Magyarországnak a *fiskális konszolidációra* kidolgozott, 2004 májusában benyújtott programját, amelynek értelmében a hiányt 2008-ra a 3%-os referenciaérték alá kívánja levinni. Mivel a kormányzat a 2004-es deficitre vonatkozó előrejelzését szeptemberben kénytelen volt megemelni, a decemberben elfogadott aktualizált konvergencia program már nagyobb mértékű fiskális kiigazítást tartalmazott. A pénzügyi kormányzat 2005-re – a jóváhagyott költségvetés alapján – 3,6%-os ESA95 szerinti hiánnyal számol.

Az euró bevezetésével kapcsolatban fontos új fejlemény, hogy az Ecofin 2005. március 22-23-án, a Stabilitási és Növekedési Paktum reformja keretében elfogadta azt a magyar kezdeményezést, amely szerint az államháztartás hiányából a következő öt évben – évente csökkenő mértékben – levonhatók a nyugdíjreform költségvetési kiadásai.²⁵ Ezen túlmenően lehetőség van ún. releváns tényezőkhöz kapcsolódó további kiadások levonására, mint pl. az oktatás, K+F, munkahelyteremtés, illetve bizonyos állami beruházások. Önmagában a „*vegyes nyugdíjrendszer hatásainak elszámolása 2010-ig négyszáz-öt száz milliárd forinttal kedvezőbb deficit-elszámolást tesz lehetővé.*”²⁶ Ezt a könnyítést nem fogadta osztatlan egyetértés a szakértők körében, mert sokan félnek a fiskális szigor felpuhulásától, a kormányzati túlköltekezés fennmaradásától, a költségvetési konszolidációra kidolgozott programok határfokának csökkenésétől.

A fenntartható fiskális pozíció másik mérőszáma az államadóssághoz kötődik, amely az uniós előírás szerint nem haladhatja meg a GDP 60%-át. Magyarországon a kormányzati szektor adóssága 2004-ben 57,6%-os volt, ami azt jelenti, hogy hazánk ezen a területen teljesítette a konvergencia kritériumot. Árnyalja a képet, hogy 2001-től kezdve a mutató értéke folyamatos növekedést mutat, és az időközben elfogadott módszertani változtatás figyelmen kívül hagyásával, 2004-es értéke már 60,7%-os lenne.

A kormányzat aktualizált konvergencia programja évről évre mérséklődő ütemű növekedéssel számol a bruttó adósságállományban, ami alapján 2005-ben a GDP-hez viszonyított aránya 55,5%-os szinten várható, és 2008-ra a számítások szerint 48,3%-ra lesz csökkenthető.²⁷ Ez a változat már számol a nyugdíjreform korrekciós hatásával.

---

²³ Gyorsjelentés a gazdasági és pénzügyi folyamatok fő jellemzőiről a 2004. évi és a 2005. január-február havi adatok alapján, Budapest, 2005. április 6. 29. oldal

²⁴ Az EU-tagállamok gazdasági és pénzügyminisztereit tömörítő Tanács

²⁵ „Továbbra is megmarad az államháztartási hiány esetében a három százalékos referenciaérték, ettől 2005-ben a nyugdíjreform költségvetési hatásának 100 százalékával, majd 2006-tól évről-évre 20 százalékkal kisebb mértékben lehet eltérni.” – Pénzügyminisztérium, Sajtóközlemény, Budapest, 2005. március 21.

²⁶ Losoncz Miklós: Költségvetés EU-módra, Élet és Irodalom, 49. évfolyam 14. szám, 2005. április 8.

²⁷ Magyarország aktualizált konvergencia programja 2004–2008, Budapest, 2004. december 14.

Az adósság finanszírozásában ugyanakkor figyelemre méltó fejlemény, hogy folyamatosan növekszik a külföldiek részesedése. 2003-ról 2004-re 25,7%-ra nőtt a devizaadósság aránya, ami 1,3%-pontos emelkedést jelent, és 2005-ben az új adósságkezelési stratégia²⁸ következtében várhatóan még nagyobb arányú lesz. Szakértők felhívják a figyelmet a devizában való eladósodás veszélyeire, különösen a lakossági devizaalapú hitelek gyors ütemű növekedésében rejlő kockázatokra.²⁹ A Pénzügyminisztérium adatai szerint a devizahitelek súlya a teljes lakossági hitelállományon belül a 2003. decemberi 5%-ról 2004 végére 15%-ra nőtt.³⁰

A hosszú távú kamatlábak alakulása

A hosszú távú kamatlábakra vonatkozó uniós konvergencia kritérium számítását a hosszú lejáratú (10 éves) állampapírok hozamaira alapozzák. Az euró-övezetben a hosszú távú kamatláb átlagértéke 2004-ben 4,3% volt, a referenciaérték pedig 6,4 százalék. Magyarországnak az EKB Konvergencia-jelentésében közzétett 8,1%-os adata felette van ennek.³¹

A hazai 10 éves lejáratú állampapírok referenciahozamainak alakulását³² vizsgálva megállapítható, hogy ezek átlagos értéke 2001 elejétől 2003 közepéig fokozatosan csökkent, ami a befektetők részéről a Magyarország iránti bizalom erősödésével hozható összefüggésbe. Ezt követően azonban a hozamok ismét növekedésnek indultak – jelentős ingadozás mellett – és lényegében 2004 közepére visszakúsztak a három évvel korábbi 8,5% körüli szintre. Ez ismét csak világos üzenet arról, hogy – elsősorban a fiskális egyensúlytalanságok és a növekvő külső eladósodás miatt – a magyar gazdaság megítélése összességében romlott, a befektetők kockázatosabbnak minősítették, és emiatt magasabb lett a hozamelvárásuk. A tavalyi év közepétől kezdve a trend – követve a nemzetközi folyamatokat – ismét csökkenő irányzatú, a tízéves állampapírok referenciahozama 2005 áprilisára mintegy másfél százalékponttal lett alacsonyabb.

Ha megvizsgáljuk a hazai kamatlábaknak az euró-övezet hosszú távú kamatlábaihoz viszonyított különbözetének alakulását, akkor megállapítható, hogy 2001-2002-ben a differencia kb. 2 százalékpont körüli értéken stabilizálódott, majd 2003 közepétől az olló jelentősen kinyílt, és 2004 augusztusában a mértéke 4,2%-pontos volt. A tavalyi év hátralévő időszakában, és 2005 első negyedében a kamatláb-differencia mérséklődött, közel egy százalékponttal. Amennyiben ez a folyamat trendszerűen folytatódik, akkor a hosszú távú kamatlábakra vonatkozó konvergencia-előírás teljesítése Magyarország számára 2008-ra reális lehetőséggé válik. Nem szabad azonban figyelmen kívül hagyni, hogy ebben az egyik fontos összetevő a fiskális konszolidáció eredményessége, a gazdaságpolitika hitelességébe vetett bizalom megerősítése. Vagyis a gazdasági fundamentumok számottevő javulása nélkül ez a változás nem lesz tartós.

A forint árfolyamának alakulása

A forint rögzített árfolyamrendszer keretében működik, nominális árfolyama az euróval szemben széles, $\pm 15\%$ -os³³ sávban ingadozhat. Ez gyakorlatilag összhangban van az euró rendszerével, jóllehet a magyar valuta még nem vesz részt az ERM-II-ben. A forint árfolyamának sávon belüli helyzetét vizsgálva megállapítható, hogy a sáv kiszélesítése óta folyamatosan az erős oldalán volt, 2001. szeptemberétől a sávközéptől tartósan több mint

²⁸ Az új adósságkezelési stratégia „lehetőséget ad a devizaadósság részarányának növelésére és a rövidebb átárazódási idejű változó kamatozású eszközök előnyben részesítésére...” – Gyorsjelentés ... 2005. április 6. 35. oldal

²⁹ Riecke Werner: Árfolyam-korrekciós lépéssorozat, Világgazdaság, 2005. május 5.

³⁰ Gyorsjelentés... 2005. április 6. 39. oldal

³¹ Európai Központi Bank – 2004. évi konvergenciajelentés, 139. oldal

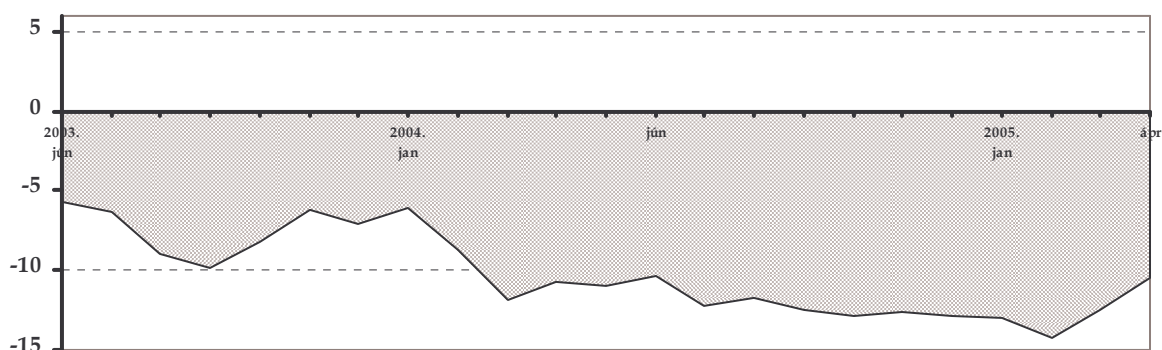
³² MNB Statisztika, Állampapírpiazi referenciahozamok (benchmark) – www.mnb.hu

³³ 2001. május 4-től

11%-ponttal tért el. Ezt a helyzetet a középárfolyam áthelyezése³⁴ sem orvosolta, jóllehet a forint a spekulációs nyomás következtében átmenetileg leértékelődött, majd ismét erősödött, de árfolyamának nagyfokú ingadozása – a fiskális deficit, és az egyensúlytalanságok miatt – változatlanul fennmaradt. 2004. márciusától a forint piaci árfolyama még határozottabban az erős sávszél felé mozdult el, az év végére a sávközéptől mért eltérés megközelítette a 13%-pontot, sőt ez év februárban 14,5%-pontos volt.³⁵ Ezt követően némi gyengülés következett a forint árfolyamában, 2005. április során már csak 10,52%-pontos differenciát regisztráltak.

7. ábra

A forint árfolyam mozgása az intervenció sávjában

Forrás: MNB Statisztika

Az árfolyam-stabilitásra vonatkozó konvergencia-kritérium lényegében két dolgot követel meg az adott ország monetáris hatóságától: a vizsgált időszakban ne értékelje le valutájának az euróval szembeni középárfolyamát, illetve az árfolyama ne lépjen ki a $\pm 15\%$ -os ingadozási sávból és stabil maradjon. Ennek mérése vitatott. Az EKB konvergenciáról szóló jelentése szerint „a forint euróban kifejezett 2002. októberi átlagos árfolyama (243,53 forint/euró), amelyet ERM II középárfolyam hiányában szemléltetési célból referenciaértéknek használnak”³⁶, ennek a vizsgált periódusban eleget tett. Ettől a referenciaértéktől való eltérés szélsőértéke felfelé 3,5%, lefelé pedig 9,8% volt, tehát a piaci árfolyam mindvégig sávon belül maradt. Mivel hivatalosan nem került sor leértékelésre sem, így a konvergencia-követelmény formálisan teljesült.

Az árfolyam-stabilitás erősítése a sávon belül, valamint ezzel párhuzamosan a forint egyensúlyi árfolyam irányába történő elmozdulása azonban nyilvánvalóan összefügg az infláció, a fiskális, valamint a külső egyensúly alakulásával. Nem hagyható figyelmen kívül, hogy Magyarország folyó fizetési és tőkeemlégének egyenlege tartósan deficitese, 2003-ban elérte a GDP 9%-át, és 2004-ben sem csökkent számottevően (8,8%).³⁷ Ugyanezt a kedvezőtlen tendenciát szemlélteti, hogy hazánk nettó külföldi pénzügyi kötelezettségei értékének a GDP-hez viszonyított aránya nagyon magas.³⁸ Magyarország GDP-jének 1996-ban 60,3%-t tették ki a külfölddel szembeni pénzügyi tartozások, 2003-ra ezek aránya 79,2%-ra emelkedett, ami egyértelműen mutatja, hogy a gazdaságpolitika mozgásteret drámai módon

³⁴ Az MNB 2003. június 4-i döntése szerint az új sávközép értéke 282,36Ft, a sáv alja 240,01Ft, a teteje pedig 324,71Ft.

³⁵ MNB Statisztika, A forint helyzete az intervenció sávjában – www.mnb.hu

³⁶ Európai Központi Bank – 2004. évi konvergenciajelentés, 128. oldal

³⁷ EKB 2004. évi Éves Jelentés

³⁸ Az EKB által is alkalmazott kategória, amely egy gazdaság nettó nemzetközi pénzügyi követeléseinek (+), vagy kötelezettségeinek (-) az értékét és összetételét mutatja meg.

beszűkült. Az euró-övezet összesített nettó nemzetközi befektetési pozíciója 2003-ban szintén negatív volt, de ez az együttes GDP-nek csak a 10,5%-ára rúgott.³⁹

NÉHÁNY KÖVETKEZTETÉS

A maastrichti konvergencia kritériumok, és referenciaértékek fontos jelzőszámai egy bonyolult, soktényezős folyamatnak, amelynek végső célja az európai uniós tagállamok regionális gazdasági fejlettségi különbségeinek mérséklése. Közös gazdasági, pénzügyi szervezetek létrehozásának, közösségi politikák működtetésének akkor van értelme, ha az integráció révén a tagállamok mindegyike valamilyen szinten nyertese lesz ennek a folyamatnak. A 25 tagállamra bővült, és tovább terjeszkedő Európai Unió⁴⁰ közössége akkor lehet több, mint a tagok mechanikus összessége, ha az egymásra épülés és együttműködés révén új minőség jön létre.

Az EU-ban a konvergencia szintje és előrehaladása a maastrichti szerződésben rögzített egyes pénzügyi, gazdasági mutatók alapján mérhető, de nyilvánvalóan a folyamat nem korlátozódhat csak ezekre az aspektusokra. Az integrációs kapcsolatok kiteljesedése a reálszférában feltételezi a politika, a kultúra, a tudomány, és egyéb területeken való összehangolódást is. A konvergencia olyan háttérben zajlik, ahol magának az Uniónak a jövőjét befolyásoló közösségi szintű szervezeti döntések vannak napirenden. Az EU Alkotmány szerződésének a ratifikálása, amely az új összetételű integrációs szervezet működési, döntéshozatali rendjét hivatott átfogó módon szabályozni, a francia és a holland népszavazás kedvezőtlen kimenetele esetén akár szakítópróba lehet a GMU, és a közös valuta szempontjából is. *„Az euró-zóna tagjai óvatossággal fogadják új tagokat felvenni. ... Az EU euró-zónához tartozó és oda még be nem lépett tagországai közötti ellentétek is erősödhetnek.”*⁴¹

Jóllehet a magyar gazdaság teljesítményének az elmaradása relatíve az inflációs konvergencia-kritériumtól a legnagyobb, a perspektívák mégis sokkal biztatóbbak itt, mint a fiskális területen. Ezt támasztja alá a fogyasztói árszínvonal egy évtizede tartó általános mérséklődése, és ugyancsak ezt igazolja, hogy a trend további folytatódását a különféle előrejelzések egybehangzóan valószínűsítik.

A fenntartható államháztartási pozíció szempontjából a GDP-arányos államháztartási hiány jelenti a legsúlyosabb kihívást. A rendkívül szigorú, 3%-os előírás teljesítése olyan átfogó fiskális konszolidációt igényel, amely a nagy társadalmi elosztórendszerek mélyreható átalakítása nélkül nem alapozható meg biztonságosan. Az ehhez szükséges politikai elszántság jobbra csak verbális szinten adott, amit jól mutat, hogy az adórendszer átalakítására vonatkozó elképzelések az adócsökkentést célozták meg, de ezzel párhuzamosan megfogalmazódott az állami szerepvállalás kiterjesztésének igénye is. A kettő együtt aligha tartható, főleg ha a kiadási struktúra nem változik. Választások előtt egy évvel reálisan csak a rendszer egészét nem érintő, legfeljebb kommunikációs értékkel bíró változásokra lehet számítani. A magyar konvergencia-teljesítmény formális romlását az EU-ban időközben elfogadott módszertani változások, nevezetesen az államháztartási hiány meghatározott ideig csökkenthető, pl. a nyugdíjreformra fordított költségvetési kiadásokkal, némileg ellensúlyozhatják, de semmiképpen nem kezelhetik. Ez a kozmetikázás csupán arra alkalmas, hogy átmeneti segítséget adjon a referenciaérték jobb megközelítéséhez.

Magyarország a pillanatnyi állás szerint formálisan egyetlen konvergencia-követelménynek felel meg, ez az államadósság/GDP arány. Hozzá kell azonban tenni, hogy a mutató a 60%-os előírás határértékéhez nagyon közel van, tehát még ez az eredmény is meglehetősen törekeny. Amennyiben a magyarországi költségvetési deficit mérséklése nyomán számottevően tovább

³⁹ ECB Statistics Pocket Book, April 2005

⁴⁰ Az Európai Parlament 2005. április 13-án jóváhagyta Románia és Bulgária 2007-ben történő csatlakozását az Unióhoz

⁴¹ Losoncz Miklós: Alkotmányos válság előtt az EU? Élet és Irodalom 49. évfolyam, 18. szám, 2005. május 6.

csökken a folyó fizetési mérleg hiánya is, amely még 2004-ben is megközelítette a GDP 9%-át, akkor ez a konvergencia-előírás tartható lesz.

A hosszú távú kamatlábakra vonatkozó konvergencia-követelményt a magyar gazdaság a vizsgált időszakban nem tudta teljesíteni, de közelebb került hozzá, és a trend iránya alapján az euró-zóna átlagos kamatszintjéhez mért differencia mérséklődése valószínűsíthető. Az ERM-II-höz való csatlakozás 2008-as tervezett időpontjára az irányadó jegybanki kamatláb a jelenlegi magas értékéhez⁴² képest várhatóan számottevően alacsonyabb szinten stabilizálódik, és ez elérhetővé teszi az uniós referenciaérték teljesítését.

Az árfolyam-stabilitás jelentősége a GMU előszobáját jelentő ERM-II időszakában mutatkozik meg, ekkor kell szavatolni az euróval szembeni középárfolyam sávon belül tartását. A forint eddig teljesítette ezt a követelményt. Az azonban mindenképpen elgondolkodtató – figyelemmel a jegybank korlátozott intervenciós lehetőségeire –, hogy a tartósan a sáv erős oldalán, annak is a szélén tartózkodó forintárfolyam visszatéríthető-e a sávközép közelébe, illetve megtartható-e ott. Kérdés, hogy jó helyen van-e a rögzített középárfolyam, nem kellene-e jobban a piacra hagyatkozni, egy a gazdaság szereplőinek tájékozódását hitelesebben támogató egyensúlyi árfolyam érdekében.

IRODALOM

Consolidated Version of the Treaty Establishing the European Community (in: Official Journal C325, 24 December 2002)

EKB Havi jelentés, 2005. március

EKB 2004. évi Éves Jelentés, 2005. április

Európai Központi Bank – 2004. évi konvergenciajelentés, 2004. október

Gyorsjelentés a gazdasági és pénzügyi folyamatok fő jellemzőiről a 2004. évi és a 2005. január-február havi adatok alapján. Budapest, 2005. április 6.

LOSONCZ MIKLÓS (2005): Az Európai Unió Rómától Budapestig, Tri-Mester, Tatabánya, 2005.

LOSONCZ MIKLÓS (2005): Alkotmányos válság előtt az EU? Élet és Irodalom 49. évfolyam, 18. szám, 2005. május 6.

Magyarország aktualizált konvergencia-programja 2004-2008, Budapest, 2004. december 14.

MNB Statisztika, Állampapír-piaci referenciahozamok (benchmark) – www.mnb.hu

RIECKE WERNER (2005): Árfolyam-korrekciós lépéssorozat, Világgazdaság, 2005. május 5.

The new EU Member States: convergence and stability; Third Central Banking Conference, 21-22. October 2004; European Central Bank, April 2005.

ABSTRACT OF THE ARTICLE

THE ENLARGED EUROPEAN UNION: TOWARDS ECONOMIC CONVERGENCE OR DIVERGENCE?

Dr. Gyula NAGY

The European Union enlarged with the ten new Member States on 1 May 2004 faces the greatest challenge of its history. An effective maintenance of competition under the circumstances of globalization cannot be achieved without successful internal economic convergence. The Convergence Report 2004 of the European Central Bank highlights the progress of the Maastricht's convergence criteria in most countries. As far as Hungary is concerned, entering ERM II in 2010, the precondition of the membership in Stage Three of Economic and Monetary Union, basically depends on the results of fiscal consolidation. The

---

⁴² A Monetáris Tanács döntése értelmében a jegybanki alapkamat mértéke 2005. június 19-től 7,00%.

country's significant current account deficit as well as the inflation rate, which is considerably above the reference value, make prudent fiscal policies inevitable.